

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.16.2024.9388>

**გურიის (ოზურგეთის) რაზმი
რუსეთ-ოსმალეთის
1877-1878 წლების ომში**

**The Guria (Ozurgeti) Detachment
in the Russo-Turkish War of 1877-1878**

ჟემალ კარალიძე

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ბათუმი
მალხაზ ჩოხარაძე

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ბათუმი

Jemal Karalidze

Shota Rustaveli State University
Georgia, Batumi

Malkhaz Chokharadze

Shota Rustaveli State University
Georgia, Batumi

აბსტრაქტი

ქართველ ხალხს არასოდეს შეუწყვეტია ბრძოლა ოსმალთა მიერ მიტაცებული სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მიწა-წყლის დასაბრუნებლად, თუმცა პოლიტიკურად დანაწევრებულ და დასუსტებულ ქვეყანას ამის ძალა არ შესწევდა. ვითარება შეიცვალა XIX საუკუნის დასაწყისიდან, როცა კავკასიაში გაბატონებისათვის აქტიური მოქმედებები დაიწყო რუსეთმა. მისი სწრაფვა, გაეფართოებინა გავლენა კავკასიასა და შავიზღვისპირეთში ოსმალეთის სამფლობელოების ხარჯზე, იმჟამად ობიექტურად ემთხვეოდა კავკასიელთა (ქართველთა და სომეხთა) ინტერესებს, ვინაიდან საქმე ეხებოდა მათ ისტორიულ ტერიტორიებს.

XIX საუკუნის 70-იან წლებში ბალკანეთის კრიზისმა რუსეთსა და ოსმალეთს შორის მორიგი ომი გამოიწვია. საქართველოს ყველა მხარის მოსახლეობა ერთუზიანებით მიდიოდა ომში, რადგან სწამდა, რომ გამოჩნდა შესაძლებლობა ისტორიული სამხრეთ საქართველოს მიწა-წყლის ოსმალთაგან განთავისუფლებისა. განსაკუთრებით აქტიურობდნენ გურიის

წარმომადგენლები, რომელნიც თავადაც კარგად იცნობდნენ „ოსმალეთის“ სუსტს.

1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომის პერიოდში კავკასიის ფრონტზე შეტევის ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულება იყო ბათუმი. სწორედ ამ მიმართულებით იბმოდა სამხედრო დაჯგუფება, რომელსაც გურიის (ოზურგეთის) რაზმი ეწოდა.

წარმოდგენილ ნაშრომში საარქივო მასალებისა და პრესის ცნობების საფუძველზე განხილულია გურიის (ოზურგეთის) რაზმის მონაწილეობა საბრძოლო მოქმედებებში.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო-ოსმალეთის ურთიერთობა, რუსეთ-ოსმალეთის ომი (1877-1878), გურიის რაზმის ბრძოლა.

ABSTRACT

The Georgian people never ceased their struggle to reclaim the southwestern territories of Georgia seized by the Ottoman Empire; however, a politically fragmented and weakened country lacked the strength to do so. The situation began to change in the early nineteenth century, when Russia undertook active measures to dominate the Caucasus. Its expansionist ambitions, seeking influence in the Caucasus and along the Black Sea at the expense of Ottoman territories, coincided with the objective interests of the local populations, including Georgians and Armenians, as these areas were historically theirs.

In the 1870s, the Balkan crisis triggered another war between Russia and the Ottoman Empire. People from all regions of Georgia enthusiastically joined the conflict, seeing it as an opportunity to liberate historical southern Georgian lands from Ottoman control. The inhabitants of Guria were particularly active, having first-hand knowledge of the hardships under Ottoman rule.

During the Russo-Turkish War of 1877–1878, one of the key directions on the Caucasian front was the offensive toward Batumi. It was along this front that the military unit known as the Guria (Ozurgeti) detachment operated.

Based on archival materials and press reports, this study examines the participation of the Guria (Ozurgeti) detachment in the military operations of the war.

Keywords: Georgian-Ottoman relations, Russo-Ottoman War (1877-1878), Battle of the Guria Detachment.

შესავალი

საქართველოს ევროპისა და აზიის გზაჯვარედინზე განსაკუთრებული სტრატეგიული მდებარეობა უხსოვარი დროიდან უზიშვებდა მსოფლიოში ჰეგემონობისათვის მეომარ ქვეყნებს ებრძოლათ მისი სრული დაუფლებისათვის. ჩვენი ისტორია გაჯერებულია უცხოელ დამპყრობლებთან ქვეყნის დამოუკიდებლობის შენარჩუნებისათვის, წარმეული თუ შეზღუდული სუვერენიტეტის აღდგენისათვის, მიტაცებული ისტორიული ტერიტორიების რეინტეგრაციისათვის თავგანწირული ბრძოლის მოვლენებით. ძლიერი და მრავალრიცხოვანი მეტოქეებით გარემოცული საქართველო ყოველთვის როდი ახერხებდა საკუთარი დამოუკიდებლობისა თუ ტერიტორიული მთლიანობის დაცვას. ასე მოხდა XVI-XVII საუკუნეებშიც, როცა პოლიტიკურად დაშლილმა და დასუსტებულმა საქართველომ ვეღარ შეძლო შეეჩერებინა გამეზობლებული აგრესიული ოსმალეთის შემოსევები და დაკარგა თავისი სამხრეთი ტერიტორიების დიდი ნაწილი. ქართველობა არასოდეს შეგუებია ძირძველი ტერიტორიების მიტაცების ფაქტს და ყველა შესაძლებლობით ცდილობდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიული მიწა-წყლის დაბრუნებას. სამწუხაროდ, პოლიტიკურად დანაწევრებულ და დასუსტებულ ქვეყანას ამ მიზნის მისაღწევად ძალა არ შესწევდა.

ვითარება შეიცვალა XIX საუკუნის დასაწყისიდან, როცა კავკასიაში გაბატონებისათვის აქტიური მოქმედებები დაიწყო რუსეთის სახელმწიფომ. მისი მისწრაფება - გაეფართოვებინა გავლენა კავკასიასა და შავი ზღვისპირეთში ოსმალეთის სამფლობელოების ხარჯზე - იმჟამად ობიექტურად ემთხვეოდა კავკასიელთა (განსაკუთრებით ქართველთა) ინტერესებს. XIX საუკუნის 70-იან წლებში ბალკანეთის კრიზისმა რუსეთსა და ოსმალეთს შორის მორიგი ომი გამოიწვია. მაშინდელი საქართველოს მოსახლეობა მიესალმა ომის დაწყებას და ენთუზიაზმით, მასიურად მიდიოდა ომში, რადგან სწამდა, რომ გამოჩნდა ისტორიული სამხრეთ საქართველოს მიწა-წყლის ოსმალთა ბატონობისაგან განთავისუფლების შესაძლებლობა. საქართველოს ყველა მხარის მკვიდრნი ასაკის მიუხედავად მასიურად მიდიოდნენ ომში, მაგრამ განსაკუთრებით აქტიურობდნენ მეზობელი გურიის რეგიონის წარმომადგენლები, რომელთაც თავადაც კარგად იცოდნენ „ოსმალთა“ სუსხი. 1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომის პერიოდში კავკასიის ფრონტზე შეტევის ერთ-ერთ ძირითადი მიმართულება ბათუმი იყო. სწორედ ამ მიზნით იბრძოდა სამხედრო დაჯგუფება, რომელსაც გურიის (ოზურგეთის) რაზმი ეწოდა. ვფიქრობთ, ამ ისტორიული მოვლენის შესწავლა-წარმოჩენა აქტუალურია დღესაც. ვინაიდან საქართველო XXI საუკუნის დასაწყისშიც რთულ გეოპოლიტიკურ გარემოცვაშია და არც ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა გვაქვს გადაწყვეტილი. XIX საუკუნის ამ შთამბეჭდავი ფაქტით კი ცხადი ხდება, თუ დიპლომატიასა და საერთაშორისო ვითარების გათვალისწინებასთან ერთად, რამდენად მნიშვნელოვანია ეროვნული კონსოლიდაცია.

ნაშრომში საარქივო მასალებისა და პრესის ცნობების საფუძველზე, ისტორიოგრაფიული მონაცემების გათვალისწინებით განხილულია გურიის (ოზურგეთის) რაზმის მონაწილეობა 1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომში.

მეთოდები

კვლევისას გამოყენებულია შემდეგი მეთოდები: წყაროს ანალიზი, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი, შედარებით-ისტორიული მეთოდები, კონტენტ-ანალიზი, სისტემური ანალიზი.

მსჯელობა

1877 წლის 12 (24) აპრილს იმპერატორმა ალექსანდრე 11-მ კიშინიოვში ხელი მოაწერა მანიფესტს ოსმალეთთან ომის დაწყების შესახებ. რუსეთი ამ ომში წარმატების შემთხვევაში გეგმავდა ყირიმის ომის შედეგად დაკარგული სამხრეთ ბესარაბიის დაბრუნებას და ბათუმის შეერთებას.

ქართველი საზოგადოებრიობა სიხარულით შეხვდა ოსმალეთთან ომის დაწყებას, ვინაიდან მიიჩნევდა, რომ „მას შედეგად მოჰყვებოდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს თურქთა ბატონობისაგან განთავისუფლება“ (სიჭინავა 1958: 40).

საომარი მოქმედებები ერთდროულად ორ ფრონტზე – ბალკანეთსა და კავკასიაში გაჩაღდა. ორივე ფრონტს მეფის ძმები ხელმძღვანელობდნენ – დუნაის არმიას სარდლობდა დიდი მთავარი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე, ხოლო კავკასიის არმიას – მეფისნაცვალ დიდი მთავარი მიხეილ ნიკოლოზის ძე. რუსეთის მთავარსარდლობის გეგმებით, კავკასიის ფრონტს უნდა მიეზიდა ოსმალთა ძირითადი ძალები მცირე აზიაში და აემულეზინა სულთნის ხელისუფლება გადმოესროლა რეზერვები ამ მიმართულებით. რუსეთის ხელისუფლება კარგად ხვდებოდა, რამდენად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ომის მსვლელობაზე ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულებას – როგორც ცარიზმის ქვეშევრდომი ქართველების, ისე ჯერ კიდევ ოსმალეთის საზღვრებში მყოფი მაჰმადიანი ქართველებისას. ცარიზმი დიდ იმედს ამყარებდა ქართველ მოლაშქრეებზე (მილიციაზე), რომელთაც რეგულარული არმიის გვერდით უნდა ებრძოლათ.

იმდროინდელი ქართული პრესა – „ივერია“, „დროება“ აქვეყნებდა ცნობილ საზოგადო მოღვაწეთა: ი. ჭავჭავაძის, ს. მესხის, ნ. ნიკოლაძის, პ. უმიკაშვილის, ი. კერესელიძის და სხვათა წერილებს, რომლებშიც გატარებული იყო აზრი, რომ ამ ომში ქართველთა აქტიური მონაწილეობა და რუსეთის გამარჯვება ქართველი ერის ინტერესებში შედიოდა, რომ მას შედეგად უნდა მოჰყოლოდა საუკუნეების წინ მოწყვეტილი მხარეების დაბრუნება (კარალიძე 2009: 32-33).

1876 წლის ბოლოს ბალკანეთის საკითხისადმი მიძღვნილი სტამბოლის საერთაშორისო კონფერენციის ჩაშლის შემდეგ რუსეთ-ოსმალეთს შორის ომი გარდაუვალი გახდა. რუსეთის მთავრობამ დასავლეთ საქართველოში (რიონის მხარეში) თავი მოუყარა მნიშვნელოვან სამხედრო დაჯგუფებას გურიის რაზმის სახით, რომელსაც სათავეში გენერალი ი. ოკლობჟიო ჩაუყენეს. „ამ ჯარებს უნდა დაეცვათ გურია, სამეგრელო და იმერეთი, თუ ოსმალები შავი ზღვის სანაპიროზე დესანტს გადმოსხამდნენ...“

პერსპექტივაში დასავლეთ საქართველოში განლაგებული რუსეთის ჯარები გამიზნული იყო ბათუმის დაკავების შემდეგ ზღვის სანაპიროს გავლით სტამბოლზე შეტევისათვის“ (გურული 2018: 371).

რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 წლების ომის წინ და ომის მსვლელო-ბაში ქართველი ხალხი ხალისით ქმნიდა სახალხო რაზმებს. 1887 წლამდე ქართველები რუსეთის რეგულარულ არმიაში არ გაჰყავდათ. მათგან მხოლოდ სახალხო ლაშქარს, ე.წ. „მილიციელთა რაზმებს“ აყალიბებდნენ. ომის დასაწყისში ასეთი ლაშქარი შეიქმნა ქართლში, კახეთში, იმერეთში, სამეგრელოში, გურიაში და სხვ. (ნარკვევები 2008: 45).

გურიაში სახალხო რაზმების ფორმირება დაევალა ქობულეთის რაზმის შტაბის უფროსს, პოლკოვნიკ გ. ყაზბეგს. მოსახლეობამ უყოყმანოდ განაცხადა: „ჩვენ მზად ვართ ყოვლის მიზეზის უთქმელად“ (დროება 1877, 17 მარტი). გათვალისწინებული ათასი კაცის ნაცვლად, აქ ოთხი ათასი მოლაშქრე გამოვიდა. ეს მაშინ, როდესაც გურიის მთელი მოსახლეობა 25 ათას კაცს შეადგენდა. გურულების ასეთ ერთსულოვნებას აღტაცებაში მოჰყავდა რუსი სამხედროებიც. ქობულეთის რაზმის ოფიცერი ბ. კოლუბიაკინი აღნიშნავდა: გურიის მოსახლეობამ საყოველთაო სურვილი გამოთქვა ომში წასვლაზე და ხალისით ჩამოაყალიბეს რაზმები. ასეულის მეთაური ი. მაკაევი (მაყაშვილი) მოგვიანებით აღნიშნავდა: ომის დაწყებისთანავე მთელი გურია აღსდგა, ახალგაზრდებიდან დაწყებული მოხუცების ჩათვლით, ომში წასვლას ითხოვდა. თურმე 13-14 წლის ყმაწვილები ტირილით ევედრებოდნენ, რათა ჯარში გაეწვიათ (მაკაევი 1913: 150). ანალოგიური განწყობა იყო საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში.

თავდაპირველად ოზურგეთში 1000-კაციანი დრუჟინა შეადგინეს. დანარჩენ მოხალისეებს კი უარი უთხრეს, თუმცა ისინი დაჟინებით მოითხოვდნენ გაწვევას. გ. ყაზბეგმა მათ აღუთქვა, რომ ერთი წლის შემდეგ ჩარიცხავდნენ სახალხო ლაშქარში. „რად გვინდა ერთი წლის შემდეგ მიღება, როცა ომი უკვე დამთავრებული იქნება; ჩვენ ახლა გვინდა დავდოთ თავი სამშობლოსათვისო“ - აცხადებდნენ ისინი (მეგრელიძე 1956: 51). მოხალისეების დაჟინებითი მოთხოვნით, ომი დაწყების შემდეგ, მოკლე დროში, გურიაში დამატებით შეიქმნა სამი დრუჟინა (3 000 კაცი), რომელთა რიგებში მრავლად იყვნენ 13-14 წლის ახალგაზრდები (ნარკვევები 2008: 46).

სოფ. ხიდისთავის მცხოვრები სოფრომ თავართქილაძე იგონებდა: „ჩვენი საზოგადოების ხალხი ომის გამოცხადების დღეს სკოლასთან შეიკრიბა. აქ მრავალი სიტყვა იქნა წარმოთქმული, შემდეგ მღვდელმა გვაკურთხა და ოზურგეთში წავედით ლაშქარში ჩასაწერად“ (მეგრელიძე 1956: 52).

კავკასიის მეფისნაცვალმა, დიდმა მთავარმა მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვმა, რომელმაც 1877 წლის აპრილში ოზურგეთის სამხედრო შენაერთები დაათვალიერა, გურიის რაზმელების საბრძოლო მომზადებას მაღალი შეფასება მისცა და კმაყოფილებით განაცხადა: „ასეთი მამაცი ახალგაზრდებით შეიძლება ომში წასვლა“.

ომის დაწყების წინ, 1877 წლის მარტში, რიონისპირა ჯარების შტაბი ქუთაისიდან ოზურგეთში გადმოიტანეს. რუსთა და ქართველთა

გაერთიანებული ლაშქარი ოზურგეთში განლაგებული იყო წმინდა ნიკოლოზის საგუმბაგოზე (შეკვეთილში), ნაგომარსა და ორპირში. არაერთი ღონისძიება გატარდა ოსმალთა შესაძლო კონტრშეტევის მოსაგერიებლად.

1877 წლის 12 (24) აპრილს, განთიადისას, ომის გამოცხადებისთანავე, რუს-ქართველთა ჯარმა გაარღვია ოსმალეთის დაცვა. შეტევაზე გადავიდა ოზურგეთის რაზმის სამი კოლონა: წმინდა ნიკოლოზის საგუმბაგოდან (შეკვეთილ-ნატანებიდან) - მარჯვენა კოლონა, რომელსაც პოლკოვნიკი ი. აბაშიძე მეთაურობდა. შუათანა - გენერალ-მაიორ შერემეტიევის წინამძღოლობით ოჩხამურისაკენ დაიძრა, ხოლო მარცხენა კოლონამ გენერალ-მაიორ დანიბეგოვის მეთაურობით კურსი აიღო მდინარე ჩო-ლოქის საგუმბაგოსაკენ (ნარკვევები 2008: 50). მდინარე ჩოლოქის ნაპირებიდან ქობულეთ-ციხისძირი-ბათუმის მიმართულებით შეტევაზე გადასულ გურიის რაზმს შავი ზღვის სანაპიროზე უნდა ემოძრავა. სამხედრო ფლოტიც ხმელეთიდან შეძლებისგვარად მცირე მანძილის მოშორებით იმოძრაებდა, რათა საჭიროების დროს დესანტი გადმოესხა (გურული 2018: 371). თუმცა ყველაფერი დასახული გეგმის მიხედვით ვერ წარიმართა.

კავკასიის ფრონტზე ყველაზე რთული ვითარება შეიქმნა ბათუმის მიმართულებით. ფრონტის ამ უბანზე ოსმალთა არმია 40 ათას კაცს ითვლიდა. მას უპირისპირდებოდა რუსთა და ქართველთა 25 ათასიანი ჯარი (Русско-турецкая война 1977: 119). მასში შედიოდნენ როგორც რეგულარული სამხედრო შენაერთები, ისე სახალხო მოლაშქრეები.

ომის წინ რუსთა და ქართველთა ჯარი განლაგებული იყო ოზურგეთში, წმინდა ნიკოლოზის საგუმბაგოზე (შეკვეთილში, ნატანებთან ახლოს), ნაგომარსა და ორპირში. ჯარებისა და საბრძოლო მასალების კონცენტრაციის მთავარ ცენტრად იქცა ოზურგეთი. რიონისპირა მხარის ჯარების შტაბი მარტის ბოლოს ქუთაისიდან ოზურგეთში გადმოიტანეს.

რუსთა და ქართველთა გაერთიანებულმა ჯარმა სწრაფი დარტყმით დაიკავა ქობულეთი და ოჩხამური, 13 (25) აპრილს - ლედვა, ხოლო 14(26) აპრილს მუხანესტატეც გაათავისუფლა. მსხვერპლი ორივე მხარეს დიდი იყო. რუსეთის სარდლობა იძულებული გახდა შეტევა შეეჩერებინა, რათა განემტკიცებინა პოზიციები დაკავებულ ტერიტორიებზე. სათანადო მომზადების შემდეგ ჯარი მორიგ შეტევაზე გადავიდა. გენერალ დანიბეგაშვილის შენაერთმა გენერალ შერემეტიევის რაზმთან ერთად 29 აპრილს (11 მაისს) სოფელი ხუცუბანი აიღო. გურული დრუჟინის მეოთხე ასეულმა პორუჩიკ ივანე მაყაშვილის მეთაურობით, გ.ყაზბეგის რაზმთან ერთად, დაიკავა მდ. აჭყვასა და მდ. კინტრიშს შორის ტერიტორია.

1877 წლის მაისში გურიის (ოზურგეთის) რაზმს შეეცვალა სახელი და ქობულეთის რაზმი ეწოდა, ხოლო მის მეთაურად გენერალი დანიბეგაშვილი, შტაბის უფროსად კი პოლკოვნიკი ყაზბეგი დაინიშნა. შეტევაზე მიმავალ ჯარს ციხისძირთან ოსმალთა მძაფრი წინააღმდეგობა შეხვდათ. 1877 წლის ივნისის შეტევა ციხისძირთან რუსებისათვის უშედეგოდ და დიდ იმსხვერპლით დასრულდა (ბათუმი... 1906: 91). ვერც 1878 წლის იანვარში განხორციელებული შეტევა აღმოჩნდა შედეგიანი. სამხედრო მოქმედებები

ისე დასრულდა, რომ ციხისძირის სიმაღლის დაძლევა და ბათუმისკენ წინსვლა რუსთა და ქართველთა გაერთიანებულმა მხედრობამ ვერ შეძლო.

საბრძოლო მოქმედებებში რუსეთის დროშის ქვეშ მებრძოლი გურიის რაზმის წევრები განსაკუთრებულ სიმამაცესა და ბრძოლისუნარიანობას ავლენდნენ. ასეთი ფაქტი მომხდარა სოფ. ლელვასთან ბრძოლებისას: მაღლობზე გამაგრებულმა ოსმალებმა ძლიერი ცეცხლის ქვეშ მოაქციეს შეტევაზე გადასულნი. გენერალმა ოკლობაჟიომ გურიის ლაშქრის მეოთხე ასეულის უფროსს კაპიტან მაყაშილს უბრძანა აეღოთ სიმაღლე. ქართველებმა თავგანწირული შეტევა მიიტანეს მაღლობზე, მათი შეჩერება მტერმა ვეღარ შეძლო. ცალ ხელში დაჭრილი ურადნიკი შარაშენიძე თოფით მაინც მუსრავდა მტერს. სიმაღლის აღებისას მამაცურად დაღუპულა 16 ლიხაურელი მოხალისე (მეგრელიძე 1974: 72-73). ასეთი გმირობის მაგალითი სხვაც ბევრი ყოფილა.

ბ.კოლუბიაკინის ცნობით, ქართველები ფრონტის წინა ხაზზე იყვნენ და ბრძოლის სიმძიმე თავიანთ მხრებზე გადაჰქონდათ. გაბედულებითა და თავგანწირული ბრძოლით მათ რუსი ოფიცრები და ჯარისკაცები განცვიფრებაში მოჰყავდათ. მეომრები აღტაცებული დარჩნენ, როდესაც გურიის დრუჟინის მეოთხე ასეულის წევრმა, ყირიმის ომის სამი ორდენის კავალერმა, გოგუაძემ ბრძოლის ველზე 14 წლის ვაჟიშვილი გამოიყვანა (Макаев 1913: 67).

სამწუხაროდ, ომის მსვლელობაში ქართველთა მასობრივი გმირობის ფაქტები ობიექტური თუ სუბიექტური ფაქტორების გამო ვერ შემოინახა. კავკასიის სარდლობა, მართალია, დიდ ყურადღებას აქცევდა ომში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვას, მაგრამ მილიციის რაზმები იმდენად გათქვეფილი იყვნენ ჯარების საერთო კონტინგენტში, რომ უშუალოდ ომში მათმა მოქმედებამ ვერ ჰპოვა სათანადო აღრიცხვა სამხედრო ანგარიშებსა და შტაბთა მიმოწერებში. არ არის გამორიცხული ის გარემოებაც, რომ მხედარმთავართა ნაწილი შეგნებულად გვერდს უვლიდა და სდუმდა ადგილობრივ ჯარისკაცთა და მილიციელთა გმირობაზე (მეგრელიძე 1956: 58).

გურიის რაზმმა, მართალია, ბრძოლით ვერ შეძლო ბათუმის განთავისუფლება, მაგრამ მისი გადმოცემის პროცესში მაინც მონაწილეობდა.

ომის დასრულების შემდეგ სან-სტეფანოსა და ბერლინის ხელშეკრულებათა ძალით აჭარა სხვა ქართულ ისტორიულ ტერიტორიებთან ერთად რუსეთს გადაეცა. ქუთაისში შედგა რუსეთისა და ოსმალეთის წარმომადგენელთა შერეული კომისიის სხდომა ბათუმის გადაცემის საკითხთან დაკავშირებით. გურიის რაზმისგან გამოიყო ქობულეთის კოლონა ბათუმის ჩასაბარებლად, რომელსაც მეთაურად ფეხოსანთა 41-ე დივიზიის სარდალი გენერალი ნურიდი დაუნიშნეს (ბათუმი... 1906: 95). აღნიშნული შენაერთი შევიდა 1878 წლის 25 აგვისტოს ბათუმში. თუმცა მისი მონაწილეობა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მიწა-წყლის განთავისუფლების საქმეში ამით არ დასრულებულა.

გურიის რაზმის საომარ მოქმედებებში მონაწილეობის ერთგვარი გამოძახილია უფრო გვიანდელი, კერძოდ, 1895 წლის 17 თებერვლის

კორესპონდენცია გაზეთ „ივერიისა“. ივანე ჯაიანის პუბლიკაცია ეხება ბორჩხას და, რამდენადმე, ჭოროხის ხეობასაც საზოგადოდ. ავტორი ეხება რეგიონის ყოფის საინტერესო დეტალებს და, ამასთან, მკითხველს ამცნობს განთქმული ბორჩხელი მენავის, იბრაიმ კერაშიძის გარდაცვალების შესახებ. ივ. ჯაიანი აღნიშნავს, რომ კერაშიძე ჯერ კიდევ რუსეთ-ოსმალეთის ომის დროს ეხმარებოდა გურიის „დრუჟინას“ (რაზმს).

ერთხელაც გავიხსენოთ, რომ ბერლინის ტრაქტატის ძალით რუსეთის მფლობელობაში გადასული ტერიტორიების გარკვეული ნაწილი რუსეთმა დაიკავა ომის დასრულების შემდეგ - ზემოხსენებული ტრაქტატის გაფორმების შემდეგ. სახალხო რაზმელებს შორის ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლებიც იყვნენ. მიუხედავად ამისა, ოსმალეთი ომისშემდგომ პერიოდშიც ცდილობდა პროოსმალური ძალების გააქტიურებას და მათ ჩართვას პროვოკაციულ ქმედებებში.

ბერლინის ტრაქტატის შემდეგ სწორედ გურიის რაზმი იყო ერთ-ერთი სამხედრო ძალა, რომელიც ჭოროხის აუზის სიღრმისკენ დაიძრა ისტორიული კლარჯეთის, შავშეთის, ტაოსს და სხვა ტერიტორიების დასაკავებლად. სავარაუდოდ, ოსმალეთმა გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მიზანმიმართულად გაავრცელა ხმა, რომ რუსეთ-ოსმალეთს შორის საზღვარს უნდა გაეგლო ჭოროხზე. შედეგად, ბორჩხის ახლო-მახლო სივრცეში პროოსმალური ძალები ჭოროხის მარცხენა ნაპირზე გამაგრდნენ და იმუქრებოდნენ, რომ მოწინააღმდეგის ჯარს ჭოროხის გადალახვის შესაძლებლობას არ მისცემდნენ. ცხადია, ამ ხალხს, რომელიც ეთნიკურადაც საკმაოდ ჭრელი იყო და არც მხოლოდ ადგილობრივი მოსახლეობისგან შედგებოდა, ამის ძალა არ შესწევდა, მაგრამ არც პროვოკაციათა მოსალოდნელი შედეგების გათვლა იყო იოლი.

ჭოროხზე გადასვლას ართულებდა ისიც, რომ, როგორც ივანე ჯაიანი იუწყება, ზემოხსენებულ პროვოკატორებს „ჰქონდათ განდობილი ბორჩხელ მენავეებისთვის, რომ ვინც რუსის ჯარს ჭოროხის გაღმა გაიყვანდა, იმას მოკვლას ჰპირდებოდნენ და სახლის დაწვასაც“...

სწორედ იბრაიმ კერაშიძე ყოფილა ის კაცი, რომელიც არ შეეპუა მუქარას და გურიის რაზმი თავისი ნავით ჭოროხის გაღმა ნაპირზე გადაიყვანა: „იბრაიმ კერაშიძემ, მიუხედავად ამ მუქარისა, ერთ ღამეს მთელი გურიის დრუჟინა თავისის ნავით გაიყვანა და ამითი რამდენიმე ასი კაცი დაიხსნა ჭოროხისა და თოფის პირისგან“ (ჯაიანი 1895: 2).

ცხადია, ამის გამო კერაშიძეს საფრთხე ემუქრებოდა, მაგრამ გურიის რაზმმა მოახერხა ვითარების სტაბილიზება. წინააღმდეგობაც მალევე შეწყდა...

სურათის სისრულისთვის ივ. ჯაიანი ომისშემდგომ ვითარებაზეც მიუთითებს და კერაშიძის დახასიათებით ადგილობრივი მოსახლეობის, ქართველი მუსლიმების, დამოკიდებულებასაც გამოხატავს: აღნიშნავს, რომ იგი იყო „დიდი მოყვარული ქართველებისა; აქ რომ დაენახა ქართველი კაცი, დიდი იყო თუ პატარა, ათი თუ ოცი, ყველას მასთან უნდა გაეთია ღამე და დიდად ნასიამოვნებს ისტუმრებდა თავისს საყვარელ სტუმრებს (ჯაიანი 1895: 2).

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა

ბათუმი... 1906 – ბათუმი და მისი მიდამოები. ბათუმი, 1906 (რუსულ ენაზე).
გურული 2018 – ვ. გურული, საქართველოს ახალი ისტორია (1801-1918),
წიგნი II, თბილისი, 2018.

დროება 1877 – გაზეთი „დროება“, 1877, 17 მარტი.

კარალიძე ჯ. 2009 – ჯ., კარალიძე, აჭარა 1878-1903 წლებში. ბათუმი, 2009.

მეგრელიძე 1956 – შ. მეგრელიძე, აჭარის განთავისუფლება თურქთა
ბატონობისაგან. ბათუმი 1956.

მეგრელიძე 1974 – შ. მეგრელიძე, საქართველო აღმოსავლეთის ომებში.
თბილისი, 1974.

ნარკვევები 2008 – სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები,
აჭარა III, ბათუმი, 2008.

სიჭინავა 1958 – ვ. სიჭინავა, ბათუმის ისტორიიდან. ბათუმი, 1958.

Макаев 1913 – Макаев И. Р., Историческая записка 1-й Пешей Гурийской
дружины в войну 1877-1878 гг. (Воспоминания офицера участника). Тифлис,
1913.

Русско-турецкая война – Русско-турецкая война 1877-1878. Москва, 1977.